

N:o 214.

Af herr **Ernst Carlson**, om inrättande vid rikets allmänna läroverk af en af viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar, som vid 15—16-årsåldern önska sluta sin skolgång m. m.

Att den nuvarande organisationen af de allmänna läroverken i flera afseenden tarfvar en förbättring, har så ofta och på ett så öfvertygande sätt blifvit framhållet, att krafvet på en tidsenlig läroverksreform längesedan kan sägas ha ingått i det allmänna medvetandet. Under afvaktan på denna frågas lösning ha emellertid de klagomål, som från olika håll — från föräldrar och målsmän, från universitetslärare och från läroverkens egen lärarecorps — rigtats mot den nuvarande organisationen, allt mera tilltagit i styrka. Låt vara, att åtskilliga af dessa klagomål kunna anses öfverdrifna eller rent af obefogade, så torde dock vid en opartisk granskning tillräckligt mycket af klandret finnas berättigadt för att vittna om tillvaron af betänkliga brister. Utan att här inlåta mig på frågan i hela dess vidd, vill jag dock framhålla ett af de väsentligaste felen i den nuvarande organisationen, hvilket med första och på ett verksamt sätt måste afhjelpas, om de allmänna läroverken skola kunna motsvara sin viktiga kulturuppgift.

Ett hufvudfel i den nuvarande läroverksorganisationen.

Undersöker man närmare de många och alltjemt upprepade anmärkningarna mot läroverken, skall man nemligen finna, att de till mycket stor del ha sin grund i den omständigheten, att läroverkens undervisning nästan allt igenom är ordnad med hänsyn till mogenhets-examen, hvilken afläggas först efter genomgåendet af en nioårig skolkurs. Och detta har ostördt fått fortgå, oaktadt skolstatistiken år efter år gifvit vid handen, att nämnda examen afläggas blott af ett mindretal af de lärjungar, som inträda i läroverket. Nämnda miss-

förhållande framgår, bland annat, på ett oförtydligt sätt af följande tabell, hvars uppgifter äro hemtade ur den genom ecklesiastikdepartementets försorg årligen offentliggjorda »Berättelse om statens läroverk för gossar»:

Storleken af den generation af lärjungar, som inträdde i läroverkens 1:a klass:	Af denna generation af lärjungar, förstärkt med tillskott i följande klasser, återstod i klass 7: 2.
År 1884: 2,121	År 1892: 648 eller 30,6 procent
» 1885: 2,052	» 1893: 587 » 28,6 »
» 1886: 2,139	» 1894: 600 » 28,1 »
» 1887: 2,143	» 1895: 598 » 27,9 »
» 1888: 2,209	» 1896: 710 » 32,1 »

Anm. Den verkliga återstoden i klass 7: 2 af de lärjungar, som nio år tidigare börjat sina skolstudier i 1:a klassen, är dock till följd af mängden i följande klasser intagna icke oväsentligt mindre än ofvan angifna proc., och antalet af dem, som af samma skolgeneration nå fram till mogenhetsexamen, har i medeltal beräknats till 26 proc. (Se H. Dahlgren, Läroverksfrågan, Stockholm, 1897, sid. 5).

Sålunda når i allmänhet af en generation lärjungar, som inträder i läroverkets första klass, efter nio års studier endast 26 proc. eller föga mer än $\frac{1}{4}$ fram till mogenhetsexamen; alla de öfriga hafva af en eller annan anledning afgått på ett tidigare stadium. Den särdeles stora mängd lärjungar — i regeln bortåt $\frac{3}{4}$ af de inträdande — som sålunda strömmar ut ur läroverkens mellanklasser, måste under nuvarande förhållanden åtnöja sig med lösryckta stycken af en bildning, som egentligen är afsedd för ett helt annat ändamål än deras och som alltså för dem måste blifva af föga gagn. Under de år, som dessa i mellanklasserna afgående lärjungar suttit kvar på skolbänken, följande sina kamrater från klass till klass, till dess de ej längre ha råd eller förmåga att fortsätta, har emellertid ej blott en dyrbar tid, utan äfven tillfället att vinna en afslutad, för deras kommande lefnadskall lämpad utbildning för dem gått förlorade.

Trots läroverkens i § 1 af gällande skolstadga angifna dubbla ändamål, att *dels* »utöfver omfånget af folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning» och *dels* »grundlägga de vetenskapliga insigter, som vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas»,

måste nemligen af hvarje sakkunnig erkännas, att läroverken i sin nuvarande gestalt, så väl å real- som å latinlinien, väsentligen äro inrättade på att tillgodose det senare ändamålet, den vetenskapliga förbildningen, medan den medborgerliga bildningens kraf allt för mycket fått sitta emellan. Ty genom förhållandenas magt verkar mogenhets-examen tillbaka ända ned i läroverkens lägsta klasser. Det har alltså småningom kommit derhän, att ett litet, låt vara mycket viktigt, antal af lärjungar i betänklig grad gynnas på den stora mängdens bekostnad. Och erfarenheten visar, såsom nämndt, att detta ej är ett enstaka fall, utan fast mer ett konstant förhållande.

För att afhjelpa ett så väsentligt fel i organisatsionen ha redan flera, dock ej nog genomgripande åtgärder blifvit föreslagna.

*Tidigare
reformförslag.*

De i 1878 års läroverksstadga upptagna s. k. avslutningskurserna i tredje och femte klasserna syftade till ett sådant mål. Men dessa avslutningskurser ha, såsom de äro anordnade och å de stadier, dit de blifvit förlagda, visat sig vara af föga betydelse. Statistiken intygar nemligen, att lärjungar lemna läroverket lika mycket i fjerde och nedre sjette klasserna, der ingen avslutningskurs finnes, som i tredje och femte klasserna, der en sådan är anordnad.

Derför sökte man finna en annan lösning af frågan, och i kongl. propositionen till 1887 års lagtima Riksdag föreslogs, att för de lärjungars behof, som tidigare önska träda ut i lifvet, skulle vid flera allmänna läroverk upprättas en ny s. k. »praktisk linie», hvilken i sex klasser skulle löpa jemnsides med latin- och reallinien, men ha ämnen och kurser olika dessa liniers. Detta förslag kom dock till följd af nämnda riksdags upplösning aldrig under behandling. Förslaget har sedan i en mera inskränkt form, afseende endast att ett läroverk i Stockholm skulle förvandlas till ett »försökläroverk» för en dylik praktisk linie, lefvat upp igen först i en kongl. proposition år 1890 och vidare äfven i en motion inom Andra Kammaren vid sistlidet års riksdag, men båda gångerna afslagits, i fjol med stor majoritet. Dessa förslag torde ock, om de kommit till utförande, föga hafva båtat, när de skulle lemnat de nuvarande otillfredsställande förhållandena å latin- och reallinien så godt som oberörda. Dessutom torde den s. k. praktiska linien i tillämpningen ända från början hafva visat sig opraktisk derutinnan, att man för densamma kommit att lida brist på lärjungar. Ty huru

många föräldrar kunna väl, redan då en gosse är 9 eller 10 år gammal, bestämma arten af hans anlag och på grund deraf sätta honom in på en ny, från den öfriga undervisningen afvikande linie? Först efter flera års skolgång torde i de allra flesta fall ett dylikt val lämpligen kunna träffas, och det är därför utan tvifvel en stor praktisk fördel, om de olika bildningslinierna så länge som möjligt kunna hållas tillsammans.

Andra förslag, framställda vid 1893 års riksdag, ha åsyftat att tillgodose ifrågavarande bildningsbehof genom att ersätta de treklassiga läroverken och pedagogierna med fem- eller treklassiga samskolor, i senare fallet byggda på genomgången fullständig folkskolekurs. Dyliga förslag torde å somliga orter med fördel kunna genomföras och innebära måhända en lämplig lösning beträffande en del af småläroverkens ombildning. Men frågan om de mindre läroverkens framtida öde är en *detalj-fråga*, som gerna kan lemnas å sido, tills den stora reformfrågan vunnit sin lösning. Och denna fråga gäller framför allt för de fullständiga läroverken (för närvarande 36) och de femklassiga (för närvarande 22), hvilka böra tänkas utgöra stommen i en ny läroverksorganisation.

I afseende å de fullständiga och femklassiga läroverken åter ha många reformvänner tänkt sig, att krafvet på en allmän medborgerlig bildningskurs, afslutad vid lärjungarnes 15:de—16:de år, borde kunna tillgodoses inom desamma genom upprättande af en särskild avslutningsklass ofvanpå nuvarande femte realklassen och parallel med nedre sjetten klassen. Vid slutet af denna nya klass borde vidare inrättas en afgangsexamen, hvars afläggande skulle medföra kompetens för vissa lefnadsbanor.

Detta var det reformförslag, som vid 1896 års riksdag vann mest anklång från olika håll. Och den behandling, frågan om läroverkens organisation rönt vid 1898 års riksdag, kan sägas peka åt samma håll. Ty låt vara, att intet positivt resultat den gången uppnåddes, så gjordes dock af statsutskottet (utlåt. n:o 9, sid. 93) och af Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 1 (utlåt. n:o 19, sid. 12) samt inom båda kamrarna i denna fråga viktiga uttalanden om den allmänna rigtning, i hvilken en läroverksreform bör gå. Två ledande grundsatser kunna dervid sägas ha blifvit allmänt omfattade, nemligen latinets uppskjutande till nedre sjetten klassen och nederskolans enhetliga organisation.

Dessa grundsatser medföra i sjelfva verket, då de skola tillämpas, såsom en nödvändig konsqevens, hvad som här nedan föreslås, nemligen läroverkets delning i två stadier, ett högre och ett lägre, samt åtgärder för det lägre stadiets avslutning genom en särskild examen.

Vill man vid de allmänna läroverken före mogenhetsexamen åstadkomma en afslutning, som skall medföra åsyftadt gagn, måste denna afgjordt förläggas till konfirmationsåldern, hvilken både i fysiskt och praktiskt afseende bildar en viktig vändpunkt i ungdomens lif. De genomgångna kurserna måste vidare anordnas så, att de mera än nu lämpas efter det praktiska lifvets behof, och de böra, hvilket icke är minst viktigt, afslutas med en under vederbörlig kontroll stäld afgangsexamen, hvars afläggande medför vissa rättigheter.

Först med en sådan anordning af läroverket kan man vänta, att den ungdom, som vid tidigare år behöfver gå ut i lifvet, skall gifva sig till tåls på skolbänken så länge, tills studierna nått en viss afrundning och en härom vittnande examen blifvit aflagd. Först derigenom kan man hoppas, att från läroverkens högre stadium skola afsöndras många till fortsatta studier föga bekväma lärjungar, som nu, sig sjelfva och läroverket till men, söka släpa sig fram till mogenhetsexamen, hvilken hittills utgjort den enda slutpunkten för dem, som vilja ega någon säker förmån af sina skolstudier. Sålunda skall ock den i våra dagar onaturligt starka tillströmningen till studentexamen på ett effektivt sätt motverkas, och åt de praktiska yrkena beredas tillfälle att mottaga sina ämnessvenner tidigare och med både lämpligare och grundligare förbildning än hittills.

Åstadkommandet af en afslutad kurs för lärjungar i 15—16 årsåldern och en dermed följande, lämpligt inrättad afgangsexamen utgör derfor enligt min och många andras mening för närvarande det viktigaste och mest trängande reformkrafvet på ifrågavarande område. Det är tillika den punkt, hvarom de eljest stridiga meningarna i läroverksfrågan mest torde hafva enat sig. Från regeringens sida har ock häråt gifvits ett erkännande, då vid nya elementarskolan i Stockholm från hösten 1897 på försök inrättats ett slags afslutningsklass ofvanpå den femte klassen, ett försök, för hvilket i förra årets statsverksproposition (VIII, sid. 73—77) närmare redogjordes. Detta försök lider emellertid — såsom i det betänkande, som ligger till grund för det af direktionen och lärarekollegiet vid nämnda läroverk afgifna förslag till undervisningsplan för ifrågavarande klass, kraftigt framhållits — af flera organisatoriska brister, hvilka medverkat dertill, att endast få lärjungar begagnat sig af tillfället att genomgå nämnda klass. Först och främst måste nemligen, hvilket här icke skett, de lägre klassernas kurser i viss mån jemkas för att passa såsom grundval för den nya afslutningsklassen. Vidare är det ett oeftergifligt vilkor för att den nya afslutningsklassen skall få någon betydelse, att denna afslutas med en af viss kompetens

Afslutningskurs och afgangsexamen vid konfirmationsåldern.

åtföljd afgangsexamen och såsom ett led infogas i läroverksorganisationen, men ej såsom ett främmande bihang löst pålappas densamma.

Af ett försök, så inrättadt som det vid nya elementarskolan anställda, torde alltså någon särdeles vägledande erfarenhet vid lösningen af den viktiga organisationsfråga, som det här gäller, ej vara att förvänta, och öfver hufvud taget torde, då fråga är om ett så dyrbart försöksmateriel som den uppväxande ungdomen, experimenter så mycket som möjligt böra undvikas beträffande organisationen och endast böra förekomma vid pröfvandet af olika undervisningsmetoders lämplighet. Hvad nu särskildt angår en afslutning på mellanstadiet och dermed följande examen, torde dessutom redan tillräcklig erfarenhet vara vunnen *dels* inom vårt land, der de nuvarande förhållandena utan en sådan afslutning visat sig alldeles ohållbara, och *dels* i våra grannländer, Danmark och Norge, der man sedan länge haft en praktiskt ordnad afslutning jemte åtföljande examen och funnit sig särdeles väl dervid.

Det är just någonting motsvarande »Middelskolens Afgangsexamen» i Norge och »Almindelig Forberedelsesexamen» eller »Fjerde Klasses Hofvedexamen» i Danmark jag tror hos oss böra eftersträfvast, ehuru endast för de lärjungars del, som afgå vid konfirmationsåldern, icke jemväl för dem som fortsätta, såsom förhållandet är i nämnda länder. Ifrågavarande examina afläggas nemligen der af alla den lärda skolans elever, i Norge hittills efter sex års skolgång, i Danmark åter efter fyra års skolgång, hvarvid emellertid är att märka, att första klassen i Danmarks lärda skolor motsvarar fjerde klassen af de svenska läroverken. Examinanderna befinna sig alltså vanligen i 15—16 årsåldern, och pröfningen sker skriftligen genom uppgifter, utfärdade på föranstaltande af vederbörande statsdepartement, och *dels* muntligen inför censorer, utsedda på föranstaltande af samma myndighet. Ifrågavarande examina berättiga till ansökning af en mängd lägre civila befattningar, till inträde vid tekniska skolor, landbruksskolor, apotek, militärskolor o. s. v. De fordras allmänt för anställning å kontor och i handel, ja, en hvar, som vill gälla för bildad man eller qvinna, måste ha tagit dylik examen. Denna betraktas såsom ett erkänt märke på en praktisk bildning, som står högt i kurs och som så växt in i folkmedvetandet, att man numera ej skulle kunna tänka sig möjligheten af att undvara nämnda examina. Härigenom åstadkommes ock, att många ynglingar, som eljest måst taga studentexamen för att derigenom vinna kompetens i visst afseende, med fördel kunna sluta sina studier tidigare och vid yngre år börja speciella fackstudier eller träda ut i det praktiska lifvet.

I likhet med nämnda examina i Danmark och Norge och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de vid 1896 års riksdag af flere motionärer framställda förslag bör alltså, såsom jag antydt, vid våra allmänna läroverk ju förr dess hellre inrättas en afgangsexamen, afsedd för de lärjungars behof, som vid 15--16 årsåldern önska träda ut i det praktiska lifvet.

Denna examen bör emellertid förläggas — *icke* till slutet af femte klassen, ty i nämnda klass äro lärjungarne ännu i allmänhet något år för unga — *utan* till en särskildt för ändamålet bildad afslutningsklass, jemsides med nuvarande nedre sjette klassen. Här har nemligen erfarenheten visat, att gränsen för en afgang på läroverkets mellanstadium helst bör sättas. Lärjungen har då i allmänhet fullbordat sin nattvardsläsning; han får under det sista året tillfälle att genom repetitioner och utvidgningar afrunda sitt vetande. Vid nämnda tidpunkt bör ock i de flesta fall hos honom eller åtminstone hos hans målsman tillräcklig klarhet ha vunnits i den viktiga frågan, huruvida han bör fortsätta skolstudierna eller öfvergå till det praktiska lifvet.

Hvad särskildt angår de ämnen och det kunskapsmått, som böra ingå i den här ifrågasatta afgangsexamen, torde i afseende å de främmande språken vara för ändamålet tillräckligt, om lärjungen visar sig ha inhemtat en viss färdighet i att behandla de två för det allmänna lifvets behof viktigaste af dessa, nemligen tyskan och engelskan, samt någon kännedom om deras litteratur. Dessa språk böra framför allt läsas på ett praktiskt sätt och det ena af dem, det grundläggande, med starkare grammatikalisk underbyggnad än det andra. Derjemte bör lärjungen ådagalägga, att han fått en öfversigt af religionsläran, af historien, så väl den allmänna som den specielt nordiska, af geografin och af svenska statskunskapens grunder samt att han inhemtat så mycket af matematik och naturlära, som kan anses nödvändigt för praktiska ändamål. Särskildt måste han visa sig ha förvärfvat öfning i sådana färdigheter som modersmålets behandling, räkning, välskrifning, teckning och bokföring, hvilka komma till direkt användning vid en mängd befattningar.

Att närmare gå i detalj i fråga om fordringarna till nämnda examen, torde ej här vara lämpligt eller behöfligt, utan får jag i detta afseende hufvudsakligen hänvisa till det program för kunskapsmättet i de olika ämnena, som återfinnes i det af nya elementarskolans lärarekollegium utarbetade, i ofvanberörda statsverksproposition intagna förslag. Detta kan nemligen sägas utgöra en utveckling af realliniens

kurs på motsvarande stadier, dock något mera än nu lämpad efter det praktiska lifvets behof och något ändrad med hänsyn till den åsyftade afslutningsklassen. Det sista skolåret måste nemligen enligt sakens natur för de afgående lärjungarne till stor del blifva ett samlings- och repetitionsår.

En dylik nyinrättad »läroverkets afgangsexamen», förlagd till en afslutningsklass, motsvarande den nuvarande nedre sjetten klassen, skulle sålunda både till ändamål och omfattning väsentligen skilja sig från »mogenhetsexamen». Men den borde försiggå under former, likartade med dem, under hvilka sistnämnda examen aflägges, det vill säga med skriftlig och muntlig pröfning under offentlig kontroll. För de skriftliga profven i modersmålet, ett af språken och räkning, hvilka prof skulle försiggå samtidigt öfver hela riket, borde ämnen utfärdas genom ecklesiastikdepartementets försorg. Den muntliga pröfningen åter, som ej behöfde omfatta alla, endast de viktigaste på schemat upptagna ämnena, och som i en del ämnen må hända kunde afläggas en termin förut, borde försiggå i närvaro af sakkunniga personer (»censorer»), utsedda af samma myndighet, och examensvittnen, tillkallade af vederbörande läroverks styrelse. Betyg öfver aflagd examen borde utfärdas af läroverkets rektor på liknande sätt som vid mogenhetsexamen och påtecknas af vederbörande eforus eller inspektor.

Naturligen borde äfven för privatister beredas tillfälle att aflägga nämnda examen.

Fördelarne
af en afgangsexamen
på läroverkets
mellan-
stadium.

Afläggandet af en afgangsexamen, sådan som den här föreslagna, borde berättiga till *inträde vid vissa fackskolor*, såsom lägre tekniska läroverk, handelsskolor, farmaceutiska institutet m. fl., äfvensom medföra *kompetens för sökande af åtskilliga lägre administrativa befattningar*, såsom vid jernvägarne, postanstalterna och tullverket, telegrafien och landsstaten. Dessutom skulle denna examen naturligen för enskild *anställning i handel och yrke* komma att spela en viktig rol.

Nytan af en dylik sakernas ordning ligger i öppen dag. Den måste först och främst medföra en högst betydande tidsbesparing för ett stort antal lärjungar vid läroverken, hvilka enligt nu gällande bestämmelser måste genomgå alla de nio årsklasserna och taga mogenhetsexamen för att bana sig väg i lifvet. Den skulle vidare, rätt afvägd, utan tvifvel vara särdeles egnad att gifva förberedande utbildning till

en mängd praktiska värf, för hvilka ett tidigt handläggande af dit-hörande sysslor betyder vida mer än ytterligare några års qvarsittande på skolbänken, hvarmed ofta följer ovana vid, för att ej säga ohåg för, annat arbete än studier. Derigenom skulle äfven undervisningen på läroverkens högre stadium främjas, i det att endast de lärjungar, som hade afgjorda anlag i sådan rigtning, finge intresse af att fortsätta sin skolgång fram till mogenhetsexamen, medan för de öfriga öppnades ett fördelaktigt tillfälle att med ett för dem tillräckligt kunskapsmått afgå tidigare.

Genom den föreslagna anordningen skulle alltså ej blott väl sörjas för den nu mycket illa tillgodosedda mängden af läroverkens elever, som utan avslutad kurs och utan examen strömma ut ur mellanklasserna, utan äfven beaktansvärda fördelar uppstå för den i de högre klasserna qvarstannande eliten af lärjungar. Derigenom skulle ock, såsom redan antydts, ett välbehöfligt medel kunna vinnas att småningom minska den rådande trängseln på den lärda banan och deraf följande olägenheter. Läroverksfrågan har ju äfven sin social-ekonomiska sida, och ur denna synpunkt är af vikt, att ingen i otid lockas in på studievägen eller, om han redan beträdd densamma, tvingas att på sin förberedelse för lefnadskallet offra mera tid och penningar än nödvändigt. Det missrigtade sträfvandet att för en mängd ställningar i lifvet, der det är alldeles öfverflödigt, fordra aflagd mogenhetsexamen såsom kompetensvilkor skulle förlora sitt berättigande och derigenom hämmas.

Den till sin beskaffenhet ofvan skildrade avslutningsklassen med en af viss kompetens åtföljd afgangsexamen bör, såsom afsedd att fylla ett viktigt och allmänt känt samhällsbehof, inrättas vid rikets samtliga fullständiga och femklassiga allmänna läroverk i anslutning till realliniens nuvarande femte klass.

Härmed i samband stående ändringar i läroverksorganisationen.

Häraf måste emellertid blifva en följd, att vissa ändringar i läroverkens organisation vidtagas, ändringar, som dock, långt ifrån att motverka, tvärt om skulle främja dessa läroanstalters utveckling i tidsenlig rigtning.

Först och främst måste naturligen kurserna å reallinien i de lägre klasserna i viss mån lämpas efter det nya ändamålet, utan att reallinien på det högre stadiet därför behöfver förlora sin hittillsvarande karakter. Så borde studiet af franskan uppskjutas till nedre sjette

klassen, en ändring, som i och för sig af rent pedagogiska grunder är önskvärd, enär detta språk, som för närvarande inträder i femte klassen, kommer allt för tätt på den näst föregående år inträdande engelskan. Vidare böra kurserna äfven i andra ämnen, till exempel i historia och matematik, jemkas med hänsyn till avslutningsklassen, och i allmänhet en mera praktisk riktning än hittills gifvas åt hela undervisningen på det lägre stadiet.

Äfven å latinlinien borde i sammanhang härmed vissa tidsenliga jemkningar företagas. Ty inrättandet af en dylik avslutningsklass står, såsom redan antydts, i nära samband med hvad som äfven af andra viktiga grunder är önskligt, nemligen *en delning af läroverkets hittills varande nioåriga kurs i två afdelningar, en lägre och en högre*, den ena byggd på den andra.

Den lägre afdelningen, hvilken fortfarande lämpligen kunde bära namn af »allmänna läroverket», borde bestå af de lägre klasserna till och med nuvarande femte klassen samt den nya avslutningsklassen. Den högre afdelningen åter, som kunde kallas »latin»- eller »realgymnasiet», skulle utgöras af de fyra högsta årsklasserna samt vara en omedelbar fortsättning af det »allmänna läroverkets» klasser med undantag af avslutningsklassen. Båda afdelningarna kunde hädanefter som hittills godt inrymmas under samma tak, men de skulle få en olika karakter och en olika uppgift. Den lägre afdelningen, »det allmänna läroverket», skulle nemligen vara en skola för barna- och öfvergångsåldern (9—15 år) och afse meddelandet af allmän medborgerlig bildning till det kunskapsmått utöfver folkskolans, som lämpade sig för ifrågavarande stadium och ansågs nödigt för det praktiska livets behof. Den högre afdelningen åter, »latin»- och »realgymnasiet», skulle vara en skola för ynglingaåldern (15—18 år) och afse meddelandet af vetenskaplig förbildning för de lärjungars behof, som ämnade fortsätta sina studier vid universitet eller annan högre tillämpningsskola.

En dylik organisation af läroverken är önskelig redan af viktiga psykologiska skäl. Den skulle medföra ett återupplifande af den gamla, år 1849 genom ett hastigt penndrag utplånade skilnaden mellan skola och gymnasium, en skilnad, som har sin grundval i sjelfva menniskonnaturens beskaffenhet och som därför ej låter sig rubba af tidens vexlande vindkast. Det var — såsom Esaias Tegnér i ett af sina berömda skoltal träffande uttryckt det — »en helsosam yttring af våra fäders vishet, att genom läroverket gick en middagslinea, som klöf det i tvenne hälfter: på ena sidan gymnasium med ynglingarna och på den andra skolan med barnen. Samma ämnen kunna läsas i skolan och på gym-

nasium, men de kräfva en helt annan metod för meddelandet, enär lärjungens uppfattningsgåfva är så olika beskaffad på de olika stadierna. Medan hos barnet minnet och fantasien äro de själskrafter, på hvilka undervisaren hufvudsakligen måste bygga, börjar hos ynglingen förståndet att taga ut sin rätt och måste tillgodoses. Denna viktiga öfvergång i själslifvets utveckling bör äfven i läroverkets organisation finna sitt uttryck.»

Med hänsyn till barnets psykologiska utveckling är det alltså både möjligt och lämpligt att bygga den vetenskapliga bildningen på den allmänt medborgerliga. Äfven en blifvande vetenskapsidkare är till sitt ursprung ett barn och far otvifvelaktigt bäst af att såsom sådant i barnaåren behandlas; han skall, såsom andra, en gång blifva fullmyndig samhällsmedlem och bör alltså bibringas förutsättningarna derfor vid sidan af eller rättare före sin vetenskapliga utbildning. Det är en svår pedagogisk villfarelse, om någon — såsom verkligen skett — vill påstå, att en vetenskaplig bildning kan och bör grundläggas redan från första klassen; detta vore att gifva barnen stenar i stället för bröd. Först i pubertetsåldern vinner i allmänhet det unga sinnet den mognad, att det med fördel kan tillägna sig en i egentlig mening vetenskaplig framställning, och först då torde ock i de flesta fall med framgång kunna träffas det afgörande valet, om en yngling bör egna sig åt fortsatta studier och dermed följande specialfack eller ej.

Vid sidan af principiella skäl talar alltså äfven ett viktigt praktiskt intresse till förmån för en sådan anordning som den här föreslagna med en gemensam underskola för medborgerlig bildning och ett derpå bygdt latin- och realgymnasium. Att valet af studieriktning uppskjutes till en tid, då lärjungens anlag hunnit bestämdare framträda och då både föräldrar, lärare och lärjungen sjelf något så när kunna bedöma, hvilken riktning han lämpligast bör välja, innebär i de flesta fall en oskattbar fördel. Och detta vinnes, om de olika linierna hållas tillsammans till och med nuvarande femte klassen, såsom af statsutskottet vid förra riksdagen förordades. Efter genomgåendet af femte klassen skulle ynglingen sedan hafva att välja mellan ett fyraårigt latin- eller realgymnasium med mogenhetsexamen, om han ville gå den lärda banan, och en ett-årig afslutningsklass med en mindre afgångsexamen, derest han mer eller mindre direkt ville träda ut i det praktiska lifvet.

En gifven följd af en sådan organisation blefve, att *de främmande språken*, som spela en viktig rol på den lärda skolans schema, måste komma att inträda i en något annan ordning än för närvarande. På

lägre stadiet borde nemligen, såsom antydts, endast förekomma två främmande språk, tyskan och engelskan, medan franskan utginge från femte klassens schema. På realgymnasiet åter borde franskan inträda i första gymnasiaklassen (= nuvarande klass 6: 1), på latingymnasiet latin i samma klass och franskan i andra gymnasiaklassen (= nuvarande klass 6: 2). På latingymnasiet kunde vidare för lärjunge, som åstundade läsa grekiska, tillfälle beredas att läsa detta språk i stället för franska under de tre sista skolåren.

Med en sådan anordning af språkstudierna skulle de moderna språken kunna bedrifvas väsentligen praktiskt, så att lärjungen vid sidan af nödig grammatikalisk insigt och någon kännedom om litteraturen förvärfvade förmågan att läsa en vanlig prosatext från bladet och en viss talfärdighet. Studiet af de klassiska språken åter skulle endast afse att bibringa lärjungen de grammatiska hufvudreglerna och färdigheten att kursivt öfversätta en lättare författare, med andra ord att gifva en orientering på området och en grundläggning för fortsatta akademiskaostudier i ämnet.

Sålunda skulle språkstudierna vid läroverken vinna betydligt i praktiskt bildande kraft, ämnenas trängsel på schemat minskas och dermed äfven faran för intellektuel öfveranstängning af de unga på ett effektivt sätt motverkas. De klassiska språkens framskjutande på schemat står i öfverensstämmelse med tidens kraf och torde blifva alldeles nödvändigt, om vi skola kunna följa med de stora kulturfolkens utveckling, på andra vida viktigare områden. Att åter tillfälle att närmare studera nämnda språk allt fortfarande bör vid universitet beredas dem, som deraf kunna vara i behof, det är gifven sak.

Ett annat viktigt moment vid en sådan delning af läroverket i ett lägre och ett högre stadium, som här förutsättes, borde äfven blifva, att hvardera stadiet kunde bättre än nu lämpas för den ålders behof och för det ändamål, hvarför det är afsedt. Särskildt borde på det högre stadiet *en viss valfrihet* i fråga om en del ämnen kunna införas, till exempel i fråga om språken. Vidare borde ock på gymnasierna undervisningen medddlas på ett annat sätt än på det lägre stadiet, delvis genom föredrag af läraren och referat af lärjungen, så att den senares *sjelfverksamhet* mer än hittills tages i anspråk. Sålunda skulle öfvergången från skolan till universitetet förmedlas och ynglingarne småningom vänjas att arbeta på egen hand, en förmåga, öfver hvars bristande utveckling hos de unga studenterna universitetslärare nu ofta klaga.

Utan att närmare ingå på den nya undervisningsplanens detaljer, hvilket här ej torde vara behöfligt eller lämpligt, vill jag dock till

slut framhålla önskvärldheten deraf, att på båda linierna, på den reala lika väl som på den klassiska *det nationella bildningselementet* mer än hittills må komma till sin rätt. Medan de s. k. fackstudierna, latinet å den ena och matematiken å den andra linien, utan skada torde kunna något inskränkas, bör deremot ökad vikt läggas på studiet af svenska språket och litteraturen, svenska historien och svenska samhällsförfattningen. Då skall det fosterländska lärostoffet, vid sidan af det religiöst-etiska, kunna läggas till grund för och ge en bestämd färg åt den bildning, som meddelas landets ungdom vid läroverken, studiernas rigtning må nu kallas klassisk, real eller rent praktisk.

En annan fråga, som flera gånger blifvit satt i samband med omorganisationen af de allmänna läroverken, är den om första klassens indragning. I afseende härå uttalade statsutskottet vid förlidet års riksdag, att öfvervägandet af denna fråga sjelfmant torde erbjuda sig vid utarbetandet af en förändrad undervisningsplan och att det då torde visa sig, huruvida de betänkligheter, som framstälts mot en dylik åtgärd, skulle komma att kvarstå eller befinnas tillräckligt afsevärda i jemförelse med de fördelar densamma skulle medföra. Utan att här närmare inlåta mig på detta ingalunda lättlösta spörsmål, vill jag, med anslutning till detta statsutskottets uttalande om lämpligheten af en dylik utredning, endast framhålla, att anordningen af den ifrågasatta afslutningsklassen med åtföljande afgangsexamen med fördel kan tänkas genomförd alldeles oberoende af nämnda indragning.

*Utredning af
hithörande
frågor önskelig.*

Hvad slutligen vidkommer kostnaderna för de af mig ifrågasatta ändringarna i läroverkens organisation, så lära dessa först efter verkställd fackmessig utredning kunna med noggranhet beräknas. Dock torde kunna förutses, att desamma ej behöfva blifva så stora, att de spela någon afsevärd rol i jemförelse med den högst betydande vinst, som dessa ändringars genomförande i flera afseenden skulle tillskynda vårt högre undervisningsväsen.

Visserligen är, såsom bekant, en utredning i åtskilliga läroverken angående frågor af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyligen igångsatt. Men för att den åsyftade utredningen må blifva tillräckligt mångsidig och ledas i en för läroverksfrågans lösning fruktbarande rigtning, synes ett uttalande från Riksdagens sida i ofvan-

berörda viktiga principfrågor redan nu påkalladt och egnadt att underlätta sakens framgång.

På grund af hvad jag anført och i anslutning till uttalanden, som i detta afseende gjorts vid 1896 och 1898 års riksdagar, får jag alltså hemställa,

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande inför Riksdagen af förslag till inrättande vid rikets fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll stäld och af viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar, som vid 15—16 årsåldern önska sluta sin skolgång, samt till de ofvan antydda ändringar i läroverkens organisation, som dermed stå i samband.

Stockholm den 1 februari 1899.

Ernst Carlson.

Häri instämma:

<i>J. Persson.</i>	<i>M. Arhusiander.</i>	<i>Olof Melin.</i>
<i>O. A. Brodin.</i>	<i>Ivar Månsson.</i>	<i>Hans Andersson.</i>
<i>Johan Hjelmérus.</i>	<i>Th. Nordström.</i>	<i>J. H. G. Fredholm.</i>
<i>Oskar Nylander.</i>	<i>E. Ploman.</i>	<i>A. Zetterstrand.</i>